

Магдебургія Чернігова

Коріння місцевого самоврядування виходить з територіальної сусідської общини стародавніх слов'ян. Така община влаштовувала свої справи самостійно, на власний розсуд і в межах наявних матеріальних ресурсів.

З часів Київської Русі набуває розвитку громадське самоврядування. В його основу було покладено виробничу та територіальні ознаки. Територіальне громадське самоврядування розвивалося на основі звичаєвого права, а його елементи виявлялися у вічах і певним чином впливали на князівську владу.

З XIV століття в містах нашої держави починає запроваджуватися магдебурзьке право: така типово європейська практика правової культури, яка полягала у вивільненні міського населення від юрисдикції князівської адміністрації та надання місту самоуправління на корпоративній основі.

На початку XVII ст. Чернігівсько-Сіверська земля за Деулинською угодою 1618 року перейшла під владу Речі Посполитої. Польський уряд, прагнучи повернути на свій бік жителів міста, яке мало важливе стратегічне значення, надає їм пільги і привілеї, передбачені магдебурзьким правом (Привілеї польського короля Сигізмунда II від 27 березня 1623 року). Насамперед чернігівці отримували власне самоуправління: мали право обирати собі повноважну раду строком на один рік. Колегія райців обирала бурмістра. Рада на чолі з бурмістром здійснювала керівництво містом, всіма господарськими справами громади. Передбачалося також обрання лави – органу судової влади на чолі з війтом. Лавники обиралися на все життя, а війт призначався королем і був найвищою посадовою особою в місті. Міській юрисдикції підлягали не тільки міщани, а й цехові ремісники та приписані до міста селяни. Разом з магдебурзьким правом місто отримувало і майнові повноваження: володіло нерухомим майном, землею, запроваджувало податки тощо. Ця правова база сприяла розвитку міста протягом майже двох століть існування магдебурзького права в Чернігові. Символом юридичної незалежності міста стала печатка з наданим королем гербом – зображенням святого Владислава “в зброї” з червоним прапором.

За часів Гетьманщини великий вплив на всі сторони життя міста мав орган козацької старшинської адміністрації (полкова канцелярія).

З ліквідацією автономного устрою України створюються нові органи станового місцевого самоврядування – міські думи, які знаменували уніфікацію форм організації суспільного життя в Росії та Україні.

З запровадженням на українських землях “Установлення про губернії” застосування магдебурзького права майже повністю припинилося. А в 1831 році воно офіційно було скасовано відповідним указом царя Миколи I.

З плином століть функції місцевого самоврядування модернізувалися, але доцільним залишається актуалізація історичної спадщини як в пізнавальному плані, так і з метою запозичення позитивного досвіду для формування реально функціонуючого громадянського суспільства.

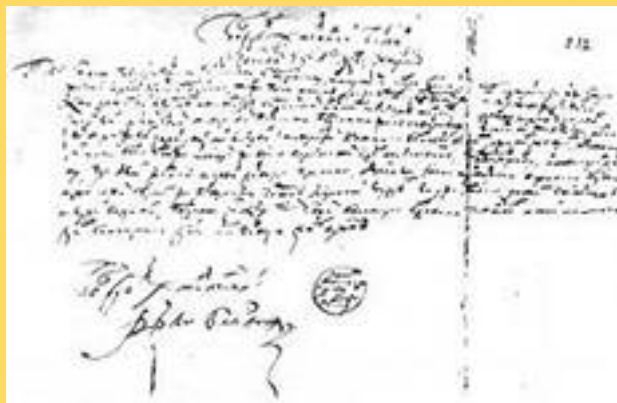
“... сей город пограничный Чернигов находится на месте, выгодном к обороне, положением и стенами не только сам нападения неприятельские отражать, но и границам коронным защитою быть может.... право Магдебургское по примеру других городов наших... надаем, призволяем и сею привилегиею вечно утверждаем”

Спеціальна грамота короля Сигізмунда III від 27 березня 1623 року.

В цій грамоті уперше згадується і міська печатка: “и для печати же дел городских назначаем: святого Владислава в зброи с красною хороговою”. Цією печаткою користувалися і опісля приєднання Чернігівської землі до Російської держави (1654 рік), аж до утворення Чернігівського намісництва.

Універсал Богдана Хмельницького про підтвердження магдебурзького права Чернігову та утвердження Івана Скіндера Чернігівським війтом

27 квітня 1751 р. імператриця Єлизавета видала грамоту гетьману Кирилу Розумовському “О принятии мер предосторожности на случай пожара при постройке новых казенных и частных зданий на погорелых местах в городе Чернигове”. Було наказано, щоб відтоді “магістрату и обывателям строиться улицами пространными порядочно и регулярно и казенному строению то есть и пороховому магазину и артеллерийскому ценхгаузу в близости партикулярного и прочего строения делать отныне не допускать и впредь от огня крепкую предосторожность иметь и чтоб оное все от Черниговского магистрата и от живущих там малороссиян обывателей исполняемо было”.

← Герб Чернігівського полку, намісництва, губернії та Чернігова (1782-1859).

Герб Чернігова на ратушній печатці XVIII ст.

Видання про магдебурзьке право в м. Чернігові

Гошко Т. Нариси з історії магдебурзького права в Україні XIV - XVII ст. / Т. Гошко. – Львів : 2002. – С. 7.

Загальне й особливе у формуванні національної правової системи України // Мірошніченко М. І. Державність і право України. Генезис у європейському контексті / М. І. Мірошніченко – К. : Атіка, 2006. – С. 410 - 506.

Доманова Г. Королівські привілеї, царські грамоти та гетьманські універсали Чернігівського магістрату / Г. Доманова // Місцеве самоврядування та статутне право в Україні : зб. матеріалів. – Чернігів : 2003. – С. 53 - 60.

Корпус Магдебурзьких грамот українським містам : два проекти видань 20х-40х років ХХ століття. – К. : 2000. – С. 7 - 8.

Леп'яко С. А. Чернігів – європейське місто / С. А. Леп'яко // Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2010. – С. 56.

Описи Лівобережної України кінця XVIII - початку XIX ст. / упоряд. Т.Б. Афанасьева. – К. : Наук. думка, 1997. – С. 321.

Ситий І. Історичні герб і прапор Чернігова / І. Ситий // Місцеве самоврядування та статутне право в Україні : зб. матеріалів. – Чернігів, 2003. – С. 45 - 52.

Березкіна О. Місцеве самоврядування : від магдебурзького права до сьогодення / О. Березкіна. – Черніг. відом. – 2012. – 12 груд. – С. 3.

Голець В. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Чернігові / В. Голець, В. Павленко // Літ. Чернігів. – 2008. – № 3. – С. 119 - 124.

Доманова Г. Діяльність Чернігівського магістрату в сфері благоустрою міста / Г. Доманова // Сіверян. літопис. – 2010. – № 1. – С. 9 - 15.

Доманова Г. Урядовці чернігівського магістрату (друга половина XVII - XVIII ст.) / Г. Доманова // Сіверян. літопис. – 2003. – № 1. – С. 29 - 39.

Доманова Г. Чернігівський магістрат : генеза, структура, функції (Друга половина XVII - XVIII ст.) / Г. Доманова // Сіверян. літопис. – 2000. – № 2. – С. 34 - 45.

Желіба І. Історія міських гербів Чернігівщини / І. Желіба, О. Желіба // Сіверян. літопис. – 1997. – № 3. – С. 38 - 41.

Кобилецький М. Магдебурзьке право в Гетьманщині / М. Кобилецький // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 12.

Кобилецький М. Магдебурзьке право як джерело рецепції римського права в Україні / М. Кобилецький // Право України. – 2007. – № 8. – С. 121 - 124.

Корж С. 390 років тому Чернігів отримав магдебурзьке право / С. Корж // Черніг. відом. – 2013. – 16 січ. – С. 2.

Леп'яко С. Чернігів у середині XIII - середині XVII ст. / С. Леп'яко // Сіверян. літопис. – 2007. – № 1. – С. 40 - 55.

Панов Д. І. Погляди професора В. Б. Антоновича на роль та значення магдебурзького права для українських міст / Д. І. Панов // Часопис Київ. універ. права. – 2009. – № 1. – С. 79 - 83.

Переписана книга Чернігова 1666 року : підгот. до друку О. Коваленка, С. Мельника, В. Сапона // Сіверян. літоп. – 1997. – № 3. – С. 167 - 181.

Пиріг П. Політіко - адміністративний устрій Чернігівщини за польської доби (1618 - 1648 рр.) / Петро Пиріг // Сіверян. літоп. – 1999. – № 4. – С. 9 - 19.

Румянцева В. Чернігівські герби / В. Румянцева // Десн. правда. – 1991. – 11 жовт.

Ситий І. Історичний прапор Чернігова / І. Ситий, Л. Посмачна // Десн. правда. – 2003. – 22 берез. – С. 12.

Соломаха І. Магдебурзьке право в Україні як генетична пам'ять її європейськості / І. Соломаха // Черніг. відом. – 2013. – № 14. – С. 4.

Швидько Г. Універсали гетьманів як джерело з історії українських міст / Г. Швидько // Сіверян. літоп. – 1997. – № 3. – С. 42 - 43.

Дивись також: <http://images.yandex.ua/>

Магдебурзьке право - середньовічне міське право, за яким королівські міста частково звільнялися від центральної адміністрації, а приватні - від влади сеньйорів, натомість, запроваджувались органи самоврядування, податковий імунітет, право власності на землю, пільги в сфері ремесел і торгівлі та звільнення від феодальних повинностей.

Започатковано привілеєм (1188), отриманим містом Магдебургом від "архієпископа - власника міста".

(М.І. Мирошніченко,
Державність і право України.
К., 2006. - С. 435)

Магдебурзьке право (історична довідка)

Найуніверсальнішою системою права в середньовічній Європі було міське право, що було своєрідним виявом процесу правового оформлення історичного поділу суспільства на стани. Так на заході Європи в процесі так званої "революції комун" міські осередки, особливо на півдні Італії та на півночі Франції й Фландрії, відокремлювалися від влади феодалів і утворювали самоврядний устрій.

Активна мілітарна політика німецьких імператорів щодо італійських міст та запозиченням їхніх звичаїв, перш за все у сфері торгівлі й управління, призвела до заснування за зразком і звичаєм римських міст нових саксонських міст на Заалее, Ельбі й Одері. Поступово сформувалися дві домінуючі сім'ї міського права – любекське і магдебурзьке.

Право Любека набуло поширення в містах північного і балтійського регіонів (у тому числі в Новгороді і Таллінні) і було визначальним в рамках ганзейського союзу. магдебурзьке міське право діяло на обширах східних земель, включаючи Східну Саксонію, Бранденбург, окремі області Польщі.

Його назва походить від назви міста Магдебург у Саксонії, що в 1188 році отримало від власника – архієпископа Віхмана – право на самоврядування, що підтвердив саксонський курфюрст (князь) Альберт. Грамоти разом зі збірником звичаєвого права Саксонії "Саксонське зеркало" та міського муніципального права й утворили так зване магдебурзьке право.

Ці документи регламентували звільнення від влади сеньйорів та визначали коло повноважних органів місцевого самоврядування. Міщани звільнялися від суду феодала, самостійно вирішували свої господарські справи, встановлювали самоподаткування, визначали чітку типологію злочинів і покарань за них, урегульовували питання торгівлі, успадкування майна тощо. З часом разом з німецькими колоністами норми магдебурзького права розповсюдились і на інші землі Східної Європи.

Починаючи з XVII ст. переважна більшість міст України вже живе за нормами магдебурзького права. На середину 60-х років XVIII ст. в Гетьманщині було 126 містечок і 11 магістратських міст з магдебурзьким правом. Серед останніх половина належала до Чернігівщини.

Безумовно, впровадження і розвиток магдебурзького права є передісторією становлення сучасного місцевого самоврядування.

Шановні читачі!

Згадані джерела чекають на Вас в бібліотеці.

Центральна міська бібліотека імені М.М. Коцюбинського

14000, м. Чернігів, вул. Кирпоноса, 22

www.lib.cult.gov

www.bibl-kotsyubynskogo.edukit.cn.ua

працює з 10.00 до 18.00

вихідний день - середа

абонемент (0462) 69-81-61

читальний зал (0462) 77-51-20

Центр правової інформації з питань місцевого самоврядування (читальний зал бібліотеки)

- Пункт доступу громадян до офіційної інформації органів державної влади
 - пошук інформації
 - консультації бібліотекаря
- Надання послуг е-урядування
- Консультативний пункт юридичної клініки при ЧІБііП
 - консультації щочетверга з 14.30-16.00

Читальний зал бібліотеки

<http://lib.cult.gov.ua/>

**ББК 67.400.7-1
В54**

Витоки самоврядування міста Чернігова: до 390-річчя надання місту Магдебурзького права: бібліогр. дайджест / укл., комп. набір О. Чирик; відп. за вип. Г. Сурніна. - Чернігів, 2013.

Наклад 50 прим.

Чернігівська міська
централізована бібліотечна система

Центральна бібліотека ім. М.М. Коцюбинського

Витоки самоврядування міста Чернігова

**До 390-річчя надання
місту
Магдебурзького права**

Бібліографічний дайджест

Чернігів 2013

